

Översikt av doktorandprojekt,
godkänd för publicering 4 januari 2018

Ungdomar som undviker tandvården

Trots kostnadsfri barn- och ungdomstandvård i Sverige är det inte ovanligt att ungdomar uteblir från sina tandvårdsbesök. Syftet med projektet är att kartlägga och få en djupare förståelse för varför ungdomar ibland undviker tandvården.

Tandvårdsrädsla är en av de vanligaste rädlorna [1], och också en av de främsta orsakerna till att barn och ungdomar uteblir från tandvården [2]. Utöver tandvårdsrädsla är risken för uteblivande bland barn och ungdomar högre om familjen får ekonomiskt bistånd, om föräldrarna har låg utbildning, om barnen bor med endast en förälder eller om de har mycket unga föräldrar [3].

Uteblivna tandvårdsbesök bland barn och ungdomar har associerats med en högre förekomst av karies [4] och av akuta symtom [5]. Den kännedom vi idag har om bakgrundsfaktorer och konsekvenser relaterade till uteblivande gör att dessa barn och ungdomar bör ses som riskpatienter inom tandvården.

Syftet med avhandlingen är att bidra till en djupare förståelse kring tandvårdsundvikande bland ungdomar. Genom en kartläggning av uteblivande och bakgrundsfaktorer kring både individ och sammanhang är målet att försöka identifiera mönster av potentiella förklaringsfaktorer, mönster som kan vara olika för olika individer eller grupper. Fyra delarbeten presenteras nedan. De två första studierna är publicerade.

TANDVÅRDSUNDVIKANDE BLAND UNGDOMAR – EN LITTERATURÖVERSIKT

Syftet var att identifiera och sammanställa bakgrundsfaktorer och andra aspekter som förknippats med tandvårdsundvikande bland ungdomar i åldern 13 till 19 år. Totalt inkluderades 21 artiklar varav 2 kom från Sverige och 5 från Norge, länder som erbjuder kostnadsfri tandvård för barn och ungdomar. De resterande 14 var från länder som erbjuder tandvård för barn och ungdomar mot betalning, men

– några perspektiv kring individ och sammanhang

med olika ekonomiska stödsystem och varierande tillgänglighet. De identifierade faktorerna grupperades som omgivningsfaktorer (till exempel ålder, kön, socioekonomi), individuella faktorer (till exempel tandvårdsrädsla, tandbortsvanor) och situationsbundna faktorer (till exempel munhälsostatus, smärtupplevelser). Faktorer såsom kulturell bakgrund, dagsyssla (skola, arbete), familjesituation (boende med en förälder), livsstilsfaktorer (tobak, alkohol), attityder och prioriteringar var mindre undersökta i studier gjorda i länder med fri barn- och ungdomstandvård [6]. Därför behövs det mer forskning kring dessa faktorer och inverkan på ungdomarnas val att gå till tandvården eller inte.

TANDVÅRDSRÄDSLÅ BLAND BARN OCH UNGDOMAR I ETT MULTIKULTURELLT OMRÅDE

Studiens syfte var att undersöka tandvårdsrädsla bland barn och ungdomar i ett multikulturellt område och studera om graden av tandvårdsrädsla skiljde sig mellan patienter med icke-svensk respektive svensk bakgrund.

Patienter (8–19 år) skattade själva sin tandvårdsrädsla med hjälp av ett välkänt enkätinstrument (Childrens Fear Survey Schedule – Dental Subscale; CFSS-DS). Uppgifter om födelseland samt föräldrars utbildning och yrke samlades också in. Studien fann inga skillnader i tandvårdsrädsla mellan patienter med icke-svensk respektive svensk bakgrund. Tandvårdsrädsla bland flickor och bland yngre barn var synlig enbart i gruppen med svensk bakgrund.

Författare:

Anida Fägerstad, tandhygienist, Avd för pedodonti, Centrum för specialisttandvård, Folktandvården Region Örebro län; doktorand, Inst för hälsovetenskaper, Örebro universitet. E-post: anida.fagerstad@oru.se

Huvudhandledare:

Kristina Arnrup, doc, ötdl, forskningschef, Inst för hälsovetenskaper, Örebro universitet; Odontologiska forskningsenheten, Folktandvården Region Örebro län.

Bihandledare:

Jesper Lundgren, doc, leg psykolog, universitetslektor, prefekt, Psykologiska inst, Göteborgs universitet.

Jenny Windahl, Med Dr, leg sjuksköterska, universitetslektor, Inst för hälsovetenskaper, Örebro universitet.

Socioekonomisk status hade ingen inverkan på tandvårdsrädsla [7].

KARTLÄGGNING AV UTEBLIVANDE

I en avslutad studie har uteblivandeförekomst kartlagts bland 16–19-åringar inom allmäntandvården i Örebro län under perioden 2009–2012. Avidentifierade uppgifter har hämtats från tandvårdsjournaler och analyserats i syfte att identifiera mönster av potentiella förklaringsfaktorer och undersöka om dessa faktorer skiljer sig mellan områden med olika sociodemografiska profiler. De preliminära resultaten bekräftar att uteblivande är vanligare bland pojkar, liksom att tandvårdsrädsla och dålig munhälsa är vanligare bland dem som uteblir. Arbetet är på manuskriptstadiet.

ATT FÖRSTÅ UNGDOMAR I TANDVÅRDEN – EN KVALITATIV STUDIE

I den här studien vill jag intervjua ”undvikarna”, vilket kan medföra en del svårigheter då just dessa ungdomar inte brukar komma när de kallas till tandvården. Syftet är att, genom att försöka utforska ungdomarnas egna uppfattningar, söka en djupare förståelse kring vad det är som gör att de inte besöker tandvården.

Tandvårdsrädsla och besöksmönster under tonårsperioden kan förväntas ha stor betydelse för ungdomars fortsatta tandvård. För att upprätthålla en god oral hälsa och ha regelbunden kontakt med tandvården är det viktigt att ungdomar fortsätter att gå på sina bokade besök även som betalande vuxna. ●

Referenser

1. Fiset L, Milgrom P, Weinstein P, Melnick S. Common fears and their relationship to dental fear and utilization of the dentist. *Anesth Prog* 1989; 36(6): 258–64.
2. Klingberg G, Berggren U, Carlsson SG, Noren JG. Child dental fear: cause-related factors and clinical effects. *Eur J Oral Sci* 1995; 103(6): 405–12.
3. Socialstyrelsen. Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013 [Available from: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9446/2006-107-21_200610721.pdf].
4. Klingberg G, Berggren U, Noren JG. Dental fear in an urban Swedish child population: prevalence and concomitant factors. *Community Dent Health* 1994; 11(4): 208–14.
5. Wogelius P, Poulsen S, Sorensen HT. Prevalence of dental anxiety and behavior management problems among six to eight years old Danish children. *Acta Odontol Scand* 2003; 61(3): 178–83.
6. Fägerstad A, Windahl J, Arnrup K. Understanding avoidance and non-attendance among adolescents in dental care: an integrative review. *Community Dent Health* 2016; 33(3): 195–207.
7. Fägerstad A, Lundgren J, Arnrup K. Dental fear among children and adolescents in a multicultural population – a cross-sectional study. *Swed Dent J* 2015; 39(2): 109–20.

Foto: Heli Vänskä

Namn: Anida Fägerstad.

Ålder: 39 år.

Familj: Man och tre döttrar.

Bor i: Örebro.

Arbete: Centrum för specialisttandvård, avdelningen för pedodonti i Örebro.

Forskar vid: Institutionen för hälsovetenskaper, Örebro universitet.

Varför började du forska?

– Under flera år arbetade jag på en klinik där jag upplevde att barn och ungdomar många gånger uteblev från sina bokade tandvårdsbesök. Jag ”fastnade” för ungdomsgruppen eftersom de flesta då börjar göra sig fria från föräldrarna och ta egna beslut. Jag ville veta mer om vad det är som gör att vissa ungdomar går till tandvården, och andra inte.

Hur får din forskning betydelse för patienter?

– Jag vill bidra till en djupare förståelse kring tandvårdsundvikande bland ungdomar. Min förhoppning är att vi ska få en ökad uppmärksamhet inom tandvården, så att vi kan förebygga uteblivna besök och främja en god och kontinuerlig kontakt med tandvården genom hela uppväxten.

På vilket sätt kommer forskningen att få betydelse för dig och din karriär?

– Forskningen kommer att höja min kompetens. Jag vill fortsätta forska även efter doktorsexamen. Förhoppningsvis ökar projektet möjligheten till samarbete med andra forskare och samverkan med något odontologiskt lärosäte i landet.

Vad ska du göra när forskarskolan är klar?

– Då har jag förhoppningsvis kommit igång med min fjärde studie och börjat snickra på innehållet till avhandlingen. Sedan fortsätter jag också att arbeta kliniskt med patienter.

Vilken nytta får du av nätverket du bygger upp genom forskarskolan?

– Vi är ett riktigt bra gäng som har lärt känna varandra under den här tiden på forskarskolan, så nätverket skapar möjligheter till framtida forskningssamarbeten.

Janet Suslick

”Jag vill bidra till en djupare förståelse kring tandvårdsundvikande bland ungdomar.”

